

• سۆزلىرى: ملا شاهمر دان

دۆشدى

اي ، يارانلار اول اوبادا
گۆزۆم بير گۆلزارا دۆشدى .
ساچى - شامار اق يۆزۆنده
بير اوشونجى مارا دۆشدى .

اۇنى گۆرن بنده شاددثر،
بلكى دۇوزاخ دان آزاددثر،
مگر اصلى پريزاد دثر،
گۆنۆم اول گۇمانا دۆشدى .

آغزىندا آلتىن قالاسى،
عشقنىڭ اودونا ياناسى،
اوزاق يردن چوخ نالاسى ،
ھممأ ميزه شيله دۆشدى .

ملا ديير، يارن گۆره نده ،
يۆره كيم جيكلار، گۆله نده،
زۆلپونه شمال دكده ،
هر تىلى بير يانا دۆشدى .

• سۆزلىرى: آتا نياز شاهمر دان

اويانماز

غاپئل ياتما، نازلى يارئم،
بارسام ،اويانماز - اويانماز .
درلآپ ياتان آل يانگاقدان
سورسام ،اويانماز - اويانماز .

بالدئر آغاچ مونونگ بارى،
من چكر من آھى - زارى،
غۇيوندا بار غۇشا نارى،
توتسام ،اويانماز - اويانماز .

سن سينگ مينيگ غۇزل گۇلۇم،
باغا سايراين بيليليم،
دوردى جانئم، اينچه بيليم،
غۇچسام ،اويانماز - اويانماز .

مينيگ يارئم غۇزل گۇلدور،
نازئين دير، اينچه بيلدير،
اق يۆزۆنده غۇشا حال دثر،
سورسام ،اويانماز - اويانماز .

اوستوميزدن دۆشدى يۇلونگ ،
سۇنام بيزده نا حيبالنىڭ؟
آتا نياز ديير، عارضى - حالم
آيتسام ،اويانماز - اويانماز .

• سۆزلىرى: پيدايى شاهمر دان

گۆزلىرىنگ

پينهان - پينهان آلدى، جانئم
سنيىگ گۆزلىرىنگ ،گۆزلىرىنگ؛
تىغ اورمايان دۇكى غانئم
سنيىگ گۆزلىرىنگ ،گۆزلىرىنگ .

آقار سووى آيلاندئران،
دورى سووى بولاندئران،
غاپى - غاپى النديرن
سنيىگ گۆزلىرىنگ ،گۆزلىرىنگ .

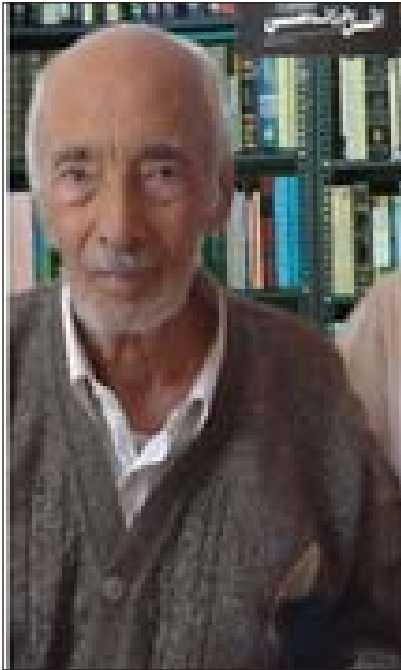
بارماغنىگ غامششا منگزار،
دئرانغنىگ كۆمۆشه منگزار،
اوتوروشنىگ تورغوشا منگزار،
سنيىگ گۆزلىرىنگ ،گۆزلىرىنگ .

پيدايى ننىگ غانئن ايچدى،
غلانئن ميدانا ساچدى،
بو جانئمدان پاران كچدى،
سنيىگ گۆزلىرىنگ ،گۆزلىرىنگ .

پينهان - پينهان آلدى، جانئم
سنيىگ گۆزلىرىنگ ،گۆزلىرىنگ؛
تىغ اورمايان دۇكى غانئم
سنيىگ گۆزلىرىنگ ،گۆزلىرىنگ .

ساپ دك چارخا دولانديم

مرحوم فرزنانينگ يئل دۇنۆمى منئاسئباتلى

• يازان: يوسف قوسى
• تورکمنچە لىشديرن: حميد كمى

ساپ دك چارخا دولاندىم
سوو دك آرخا دولاندىم
نامارد پلك اليندىن
غۇرقا- غۇرقا دولاندىم

آتام اۇرنوندا بۇلان دوغانئم محمدعلى قوسى
(فرزانه) ۱۳۰۲-نجى شمسى يىلئندا تيريزينگ
«چاي غۇراغى» محله سينده دۇنيا آيندى. اول
آغير قىتچىلىق لارى باشدان كچيريپ تيريزينگ
مكپ لرينده شۇل زماننىڭ بيليملى آدم
لارنىڭ ناظارى آستىندا تربيه لندى و عىلئم و
ادبىيات بيلن بىسلىندى.

اۇمىزده انه ميزينگ اۇبا چاغالارى اوچين
غوران اۇى مكبىنده انه دىلى نينگ شيرين
ليك لرى، غانا، غانا، غانئنا. جانئنا سينگى.
محمدعلى قوسى (فرزانه)، سۇنگرالار يازغى
لارنىدا بو مسه لاشاره اديپ، اۇنى انه ديلينىڭ
كۇزل ارته كى دۇنيالىرى بيلن ايلكىنجى كرك
تائىشدرئان و بيريىنجى موغالىنىمى اوز انه ميز
ديپ يازيار.

۱۸ ياشىندا تيريزينگ دائىشىسا - سئندا
اۇقونى غوتاردى و ياش موغالىئم حۇكمونده
تيريز مدرسه لرينده اۇقاماغا باشلادى. ينه
شۇل زاماندا تيريزينگ «تربيت» كىتابخانىسىدا
ايشه باشلادى. بو ايش لر اۇنى كۇپ كىتاپ،
عنىلئم و ادبىيات عالمينه گۇنۆكيريپدى. اول
دورابارا تيريزده چىققان نىشره لره اولاشىپ
، ماقالالارنى بو نىشره لرده چاپ اتتيريپاردى.
بو ماقالالار شاه رۇمىينىڭ خۇشونا
يۇقمادىغى اوچين ، ۱۳۲۹-نجى يىلدا توتولدى
و جزالاندئردى و اوچ يىل توسساغ ايدىلى.
۱۳۳۲-ده توسساغدان خالاص بۇلۇپ مۇنگ
لرچە آذربايجانلى لار يالى تهرانا گۇچمه لى
بولدى. اول زاماندا بۇرى آچىق - آيدىڭگ
كۇرشه باشلادى.

۱۳۴۲-ده اۇنونگ «آذربايجان شفاھى
خالق ادبىياتى» باياتلار و مبانى و دستور

زبان آذربايجانى كىتاپ لارى چاپدان چىقىپ
يايرادى. كىتاپ لارنىڭ يايراماسى بيلن شاه
رۇمىينىڭ بۇتئين ناقشالارى سووا دۇكولدى.
بو آرادا «دبه غورغوت» (غورغوت آتا)،
«سازيمين سۇزو» آدى بيلن فرزاناننىڭ
گۇركۇزمه سى اساسىندا شاهىر ســـــــھند
(بولوت قارچورلى) طراپىندان نظمە چىكىلىپ
اۇستادنىڭ قالامى بيلن اۇنگا دگرلى سۇزباش
يازىلئپ چاپ بۇلدى. نتيجە - ده تاريخ، مدنيت
و ادبىياتئىمىزى نىشاننا آلئپ اۇنگا آتئلان اۇقلار
داشا دىگدى.

محمدعلى قوسى فرزانه كۇرش دن ال
چىكان تهراندان نادىر خىيابانئ ننىڭ محسنى
پاساۇنىدا دۇنيانىشورينى نى غوردى. سۇنگرا
بۇلسا «تهران آدىلى يۇقار اووقو» جاينىڭنىڭ
غارشى سئندا «نيل» و «خوارزمى»
انتشاراتئنا مۇديرلىك اديپ بيبىك فرھنگى اديپ
و اۇستادلار بيلن تائىشدى.

۱۳۵۷-نجى بهمن آينىدا اسلامى انئىقلاپ
پىكىش غازاناندا سۇنگ غارا دومان لار آز-

آتالار يوردى

دۇيه باقانى بوغۇلايدا كۇرن - بيلن يۇق دى.
اۇركۇچيندا غوش غۇنان داغدان تومارلى
دۇيه لرى آزاشئپ، سورى لرى پىتارپ، كۇشه
كىدىن كچمىش. چهرىده مالاشىپ غوزى لارى
بۇكۇشمە ياردى. يايلىئمىندا آعدارلان سۇرى
غۇيون لارى ياد بۇلۇپدى. غازان دۇلى سۇويت
ساغان، بيلين غوشاپ دۇره بايان، اۇدون
چۇپلۇپ اۇد كۇيىرن انه لرى يوردوندا تاساپ
دى. نه غۇنكىشى لار غالئپدى نه - ده اۇنكىكى
لر. دوش تۇوره كىن اشديليان دۇره لرينگ
سسى... اۇلار ايندى اۇچيپدى. چانگ سىسيه
غارئشئپ، يدى بۇغوم غارغى تۇيدۇكىنگ
اوازى، چۇل اوستۇنده يانگلانماياردى.
غومالاغنىڭ چۇرۇندىن يۇل ياساپ اتاناقلى
غامئش دۇزن چاغالارنىڭ اويناغ يريىنى
چاقئر تيكىن آلئپدى. تۇوخا يرينه آلچى غۇنان
اشىق لارنىڭ ساققاسى غورشون لارنى
دۇكۇپدى، غورروق لارنىڭ بارشى سووينى
چكىپ غوراپ دى. قئرق غولاچ غازلان غويى
لارنىڭ آغزئنا مۇى لركلىپ اۇرۇپ تۇوره كينه
ساققارائتنى سىلكە لىپ اۇغشوق قووان

* عبدالرحيم آتامرادى

اولى غاراغرىنگ كينگ چۇلى بيبىك - بيسگە
لى تيركىشن دپه لرينى دوشوندا ساقلاپ ھاييات
بيلن بايراپ ياتئردى. ساغئرسىندا اولواق كۇن
دپه لر، باشدان كچيرن غوغالى كۇنلرىنىڭ
سئرنى اۇزگا يايماى غورساغئندا ساقلاپ
اۇتئردى.
اوستۇندىن ھنگام آيلانئپ دۇورلرگچىپ،
آنچه ايل لرغۇنۇپ كۇچۇپ، حاسراتلى اۇجاق
لارنىڭ يانئپ، اۇچن يوردى سالفئن آتئپ
ياتئردى. آرمان اۇنونگ اوستۇندىن آغئرايلى
كۇچۇپ، يورت لارى چۇلارئپ يالنگىزلىقتا
ياتئردى. اۇنكىكى يايلا غوراپ سئراش-
سئراش اۇتوران اق غۇلانگى اق اۇى لار،
سرىپكى، سرىپكى غارا غوروملى غارا اۇى
لر، مال غارالى چاروادارلارنىڭ آدى - چاوى
يۇق دى. چاۇچى غازغنىڭ باغئنى اۇزن
لاراغئشنىڭ آغئراغى، غايالماغئنا غارا اۇى
لرى يريدىن تاپماياردى.
ساققارائتنى سىلكە لىپ اۇغشوق قووان

كم ديليمىزىنگ و ادبىياتئىمىزنىڭ اوستۇندىن
چىكىلىپ باشلادى. شۇندان سۇنگ بيبىك عالمئ،
تۇركۇلوك ، آذربايجان شئناس دوكتور
جواد ھىت جنابلارنىڭ آلداسى بيلن چاپ
بۇليان «وارلىق» دىكى سىينىڭ يازئجى لارنا
غۇشولۇپ ايشه باشلادى و سۇنقىى واقت لارا
چئلى ايشىدشلىگنه دۇوام اتديريپدى.
اۇستاد فرزانه ۱۳۷۷-نجى يىلدا سوئدىنگ
«يوتى بورى» شھرى نينگ يۇقار اۇقو
جايلارنىڭ طراپىندان آذربايجان تۇركچە
سىندىن چىقىش اتماگە چاغئىرئلدى. كئفرانس
غوتاراندا سۇنگرا واطانا دۇلانماى. اۇستاد
يۇرك كىسلىنه دوچار بۇلۇپ اۇل پردە غالمالى
بۇلدى. امما اول كىسلىنه باقمان ايسم ناظمئ
حىكمت، رسول رضا، عزيز نسىن، علويه
بابايوا، جايل محمدقلى زاده يالى بيبىك عالمئ
لارنىڭ كىتاپ لارنى دئققاتلاپ ترجيمە اندى.

شيدىپ اوروپا - دا بير اق ساقفال كمين
بۇتئين آذربايجانلى لارا يۇل كۇركزدى. بۇتئين
عنىلئم مركزلرينده ديليمىزى و ادبىياتئىمىزى
آچىقلادى. اۇستاد شول دۇورده سوئدىنگ
سلطنتى آكادامياسىنىڭ يازئجى لار بىرلىگنه
عضو بۇلدى. اۇندان اۇنگ ھم ۱۳۷۱-ده
، آذربايجان جھمورى سىينىڭ عنىلئم لار
آكادامياسى اۇنونگ عنىلئى ايشلرى لايق لئقدا
اۇنگا افتخارلىق دوكتور و آكادامىانگ افتخارلىق
پروفىسور درجە سنى برىپدى. شيله ليك بيلن
دى آينىڭ ۲۷ سىنه يوتى بورى شھرىنده
«سالقارنكا» كىسلخانا سئندا حاقا غۇووشدى.
ياتان يرى ياغئى بۇلسون.

آلتان چشمه:

آذربايجان شىرىسى فرداى ما
۲۳۶-نجى سانى - سىكيزينجى يىل
دويدورئش:

ساپ: ساپاق
آرخ: آرىق، چاي، آرنا
دۇلانىم: دۇلانىم، كۇرديم

عاقئل و باغت

بير باراكن، بير يۇق اكن. بير زاماندا باغت بيلن
عاقئل چىل اديپ دىرلر. اۇلارنىڭ چىلى: «بىزىنگ
ھايىسئىمىز آداما اينگ كركلى؟» بيلن داعوادان
باشلانئپدئر. اۇلارنىڭ ھر ھايىسى اۇزۇنى بىلكى
سىندىن كركلى حاساپلاپدئر. آخئردا بولار داعوالارنى
ننىڭ آراسئنى آچماقچى بۇليارلار.

باغت بارئپ، بير كار ياقماز، يتى قۇووپ پرىدىن
ياتئپ يۇرن يالئا اۇغلاننىڭ باشئنا غۇنيار. باغت اۇنگا
غۇنان سۇنگ، عاقئل اۇندان بۇتئين لى آيرئليار.

شۇل يوردونگ پاتئشاسى ننىڭ وزىرى اۇغولسىز
اكن. اۇغولسىزلىقدان اۇنونگ كۇونى غائى چۇكۇن
اكن . وزير بير پردە باريارقا، اۇل اۇغلاننى گۇرآيبيار.
اۇغلاندا باغت بۇلانى اوچين وزيرينگ كۇزۇنه
ياقئملئ گۇرۇنيار. دىسسىنه وزير اۇنى اۇزۇنه
اۇغول ادينيار. وزير اۇغوللئ بۇلانئنا كۇپ شاتلانئپ
دئر. اۇل اۇغلاننى اۇز اۇغلى حاساپلاپ، ايديريپ -
ايچيريپ، اۇز اۇيۇنده ساقلاپرىپدئر.

بير كۇن وزير اۇغولنى ائزئنا تيركآپ، پاتئشاننىڭقا
كۇلنجە بارئپدئر. پاتئشا اۇل اۇغلاننى ياغئى گۇرۇپ،
اۇنگا بير آلما برىپدئر. اۇغلان بۇلسا اۇل آلمانى
ھاسئىر- ھوسور اييپ دىر. پاتئشا بۇلسا مونگا
شاتلانئپ گۇلۇپدئر. بىرناچە واغئدان سۇنگ، وزير
اۇغولنى آلئپ، اۇيۇنه غايدىپدئر. يۇلدا كلىباركألر،
وزير اۇغولنا:

- اۇغولم، پاتئشاننىڭ بىرن زادئنى شۇل بادا اييايمك
بى ادپلىك بۇلار. اۇنى اسىغاپ - اسىغاپ، غۇلتوغئنگا
سالمايلىڭنىڭ - دىيىپدئر.

اۇندا اۇغلان:

- بۇليار، آتا. ايندى پاتئشا زات برسە شيله ادپىرين
- دىيىپدئر.

بىرناچە كۇندىن سۇنگ، وزير اۇغولنى اينه
پاتئشاننىڭقا مئھمانچىلئغا آلئپ بارئپدئر. اۇل پردە
آزراق كۇررۇنگلە شىپ اۇتوران سۇنگلار، بولارنىڭ
اۇنكلىرىنە ناھار كلىپ دىر.

پاتئشا بير اتلى اۇماچانئ آلئپ، وزيرينگ اۇغولنا
برىپدئر. اۇغلان ھم اۇنى اسىغاشدئرئىپ، غۇلتوغئنا
سالئپ اۇتورئبرىپ دىر. مونگا پاتئشاننىڭ واغئى
حۇش بۇلۇپ گۇلۇپدئر. وزيرينگ بۇلسا غائى
قاھارئ گلىپدئر و اتانجئنا يۇزى غئزارئپ دئر. اينه
اۇنككۇسى يالى، يۇلا چىقياىنچا، اۇغولنا ھىچ زات
دىيىمادئر. يۇلدا اۇغولنا:

- ھىي، شونونگ يالى ھم آقماقلىق بۇلامى؟
غۇلتوغا سالئنجاق زات بيلن سالئنجاق زادئ بيلمە
يارمىنگ؟! - دىيىپ كآينىپ دىر.

اۇغلاننىڭ بۇلسا قاھارئ گلىپدئر. اۇپه بارانلارنىڭدان
سۇنگ اۇغلان:

- بو ھىلى كآينىچ اشيدىپ ياشانئمدان ياشامانئم
غۇرى - دىيىپ، اۇزۇنى تامدان تاشلاماقچى
بۇلۇپدئر. اۇل تامنىڭ اوستۇنه چىقىپ، غئراسئنا
كلىار ولىن، شۇل واغت باغت:

- اي، عاقئل، پئيشە ورى، اۇغلان لىدىن گيتدى -
دىيىپ، اولئ ايلئ بيلن غئغئىرئبرىپ دىر. عاقئل دررو
بارئپ، شۇل اۇغلاننىڭ باشئنا غۇنۇپدئر. اۇغلان
عاقئل لانئپ، اۇزۇنى تامدان تاشلاماق پىكىرىدىن ال
چكىپ دىر. شىديپ، داعوادا عاقئل پىكىچى بۇلۇپدئر.

تاييارلان:غ.خوجه

پسە دۇشر.
امير لرينگ آزماغى، ظولوم بيلن.
علمالارنىڭ آزماغى طما بيلن.
پاخىرلارنىڭ آزماغى رىا بيلن بۇلار.
اميرلر، علما لاردان گۇرلدە آلئپ دورسا
لار، آزمازلار، عالمئ لار اميرلره ياقئن
لاشسالار، يۇل بيتيرلر.
پاخىرلار- دا پئلان جان يا پئلان باشلىق
بۇلجاق دىيمە سە لر، آزاشمازلار.
اميرلرينگ ظلمى ، عنىلئم سىزلىق دان.

* مشهد قلى قزل
ابوبكر وراق ترمزى آيديار:
آدام لار ۳ تۇپار بۇلار.
بىرىنجى سى عالمئ لار.ايكىنجى سى پاخىرلار.
اۇچۇنجى سى اميرلر.
اميرلر آزاسا، ايل حالقنىڭ گۇذرانى ، كسىبى
- كارى پسە لر.
عالمئ لار آزسا ، حالقنىڭ طاغات ، عباداتى
بۇزولار.
پاخىرلار آزسا ، حالقنىڭ خويى و غئلىغى

چشمه :كشف المحجوب